

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausuntopyyntönnä 7.11.2019

HE 80/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoamista koskevaksi lainsäädännöksi

Esityksen tarkoituksena on toteuttaa pääministeri Antti Rinteen hallituksen hallitusohjelman mukainen aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoaminen. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki työttömyysturvalain 6 luvun 3 a §:n ja 7 luvun 5 a §:n kumoamisesta sekä muutettaviksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annettua lakia ja työttömyyskassalakia.

Työttömyysturvalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että niin kutsuttua työttömyysturvan omavastuupäivin toteutettua aktiivimallia koskevat säännökset työttömyysturvalaissa kumotaisiin. Tästä seuraisi, että työttömyysetuuden saajan ei tarvitsisi täyttää kyseisissä säännöksissä säädettyjä palkkatyötä, yritystoimintaa tai työllistymistä edistävään palveluun tai työllistymistä tukevaan toimintaan osallistumista koskevia ehtoja säilyttääkseen työttömyysetuutensa täytenä. Edelleen aktiivimallin edellytysten täyttämättä jääminen ei enää johtaisi työttömyysetuuden alentamiseen 4,65 prosentilla. Muilta osin työttömyysetuuden saajia koskevat etuuden saannin edellytykset säilyisivät ennallaan.

Esityksessä ehdotetaan myös, että aktiivimallia koskevien säännösten kumoamisen vuoksi muutettaisiin työttömyysetuuksien rahoituksesta annettuun lakiin ja työttömyyskassalakiin sisältyviä ansiopäivärahan valtionosuutta koskevia säännöksiä.

Muutokset lakiin tulisivat voimaan vuoden 2020 alussa.

Aktiivimallin tavoitteena on lisätä työllisyyttä kannustamalla työttömiä työnhakijoita aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen työhaussa ja että työttömät aiempaa enemmän hakeutuisivat myös lyhytkestoiseen ja osa-aikaiseen työhön.

Työ- ja elinkeinoministeriön tilaaman selvityksen mukaan aktiivimallin käyttöönotto pienensi työttömyysturvaa reilulta kolmannekselta vuoden 2018 alussa työttömyysetuuksia saaneista. Erityisen usein työttömyysetuutta pienennettiin iäkkäämmiltä työnhakijoilta sekä työttömyysturvaa työttömyyspäivärahan lisäpäiviltä saavilta.

Selvityksen mukaan aktiivimallin voimaantumisen jälkeen osallistuminen työllistymistä edistäviin palveluihin kasvoi. Erityisen paljon kasvoi lyhyisiin, juuri aktiivimallin ehdot täyttäviin palveluihin osallistuminen ja TE-toimistot näyttivätkin reagoineen kasvaneeseen palvelujen kysyntään kasvattamalla lyhyiden koulutusjaksojen tarjontaa.

Sekä työttömyyden aikainen työskentely että ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta poistuminen yleistyivät aktiivimallin käyttöönoton jälkeen. Osittain kyse on kuitenkin ollut myös työllisyystilanteen paranemisen ja muiden uudistusten vaikutuksista. Koska aktiivimalli koskee lähes kaikkia työttömiä, löydettävissä ei ollut sopivaa verrokkiryhmää, johon aktiivimallin kohteena olevia työttömiä olisi voinut verrata. Suhdanneilanteen muutoksen vaikutuksia on lähes mahdotonta erottaa aktiivimallin vaikutuksesta.

TE-toimistojen asiantuntijoille suunnatun kyselyn tulosten mukaan aktiivimallia ei nähty tarkoituksenmukaisena tapana edistää työllisyyttä, sillä työttömillä on niin erilaiset edellytykset ja mahdollisuudet täyttää aktiiviehto joko yksilöllisistä tai sosiaalisista syistä.

Kuntaliitto pitää aktiivimallin vaikuttavuuden arviointia haasteellisena, koska mallin työllisyysvaikutuksista ei ole vielä olemassa selvitystä, jonka perusteella olisi mahdollista tehdä varmoja, tutkimustietoon perustuvia johtopäätöksiä. Tilastotietojen ja tehtyjen selvitysten perusteella voidaan kuitenkin jo nyt todeta, että työttömyysetuuden määrän alentaminen on kohdentunut erityisesti ikään-tyviin ja pitkään työttömänä olleisiin työttömyysetuuden saajiin. Työttömyysturvan tarkoituksena on taata toimeentulo siltä ajalta, jolta työtön hakee uutta työtä. Jos ei ole onnistunut täyttämään aktivointiehtoja, vaikka työnhaku olisi ollut aktiivista, on aktiivimalli leikannut siinäkin tapauksessa työttömyysetuutta.

Malli ei ole riittävästi huomionnut sitä, että aktiivisuusvelvoitteen täyttäminen ei aina ole riippuvainen työttömän omista toimista, vaan avoimien työpaikkojen määrästä ja laadusta sekä julkisten työvoimapalveluiden tarjonnasta. Aktiivimalli ei myöskään ole huomionnut, että työnhakijat, joiden terveydentila on heikentynyt, saattavat tarvita työllistymisen tueksi kuntoutusta, tukea terveyden ja toimintakyvyn parantamiseen ja työpaikan joustavuutta. Alueelliset erot ovat myös suuria ja vaikuttavat siihen, että aktiiviehdon täyttäminen on ollut huomattavasti vaikeampaa alueilla, joilla tilapäisen työllistymisen mahdollisuuksia on vähän ja aktivointitoimien kasvattamismahdollisuudet ovat vähäiset. Aktiiviehdon täyttäminen on saattanut myös ohjata työtöntä aktiivisen työnhaun sijaan kohti passiivisempia aktivointipalveluja.

Aktiivimallin on koettu myös lisäävän sosiaaliturvan byrokraattisuutta esimerkiksi ehtojen tulkinnanvaraisuuden, käsittelyaikojen viiveiden sekä muiden epäselvyyksien takia.

Aktiivimallin leikkurin poiston on esityksessä arvioitu lisäävän kuntien menoja jopa 10,2 miljoonaa euroa. Kuntaliitto pitää erityisen tärkeänä, että yhteistyössä kuntien kanssa valmistellaan pikaisesti aktiivimallin korvaavia toimia, joilla lisätään kuntien mahdollisuuksia vaikuttaa työttömyydestä aiheutuviin julkisiin kustannuksiin.

Hallitusohjelman mukaisesti kuntien roolia työllisyyspalveluiden järjestäjänä tullaan vahvistamaan. Palvelurakennetta uudistettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota palveluiden asiakaslähtöisyyteen ja saatavuuteen, koulutukseen, tutkimukseen ja kehitystyöhön sekä työllistämispolkujen rakenteellisten esteiden poistamiseen.

SUOMEN KUNTALIITTO

Erja Lindberg
kehittämispäällikkö